

ГЛАВА III

Националните идеологии

Културата има решаващо значение за възникването и сплотяването на нациите. Елитите на националните държави от Югоизточна Европа разбират това и се опитват упорито да въведат националния модел във всички постижения на културата. Национализацията на културата включва не само систематично осмисляне на нацията и развитие на национални представи и стереотипи, но също и въвеждането на широк кръг от национални символи. Тази глава показва само част от тези национални символи. Знамената, гербовете и химните се превръщат в знаци на държавност и населението е обучено да се идентифицира с тези символи. Постепенно всяка държава се сдобива с един или повече национални празници, които отбелязват големите постижения на нацията. Историята се оказва безкраен източник за символи и герои.

Интелектуалците и политиците присвояват различни исторически фигури и моменти, и ги използват, за да изградят минало, подходящо за настоящите им идеи и интереси. Повечето от националните герои произхождат от далечното минало.

Други са взети от настоящето. Те са използвани както за стимулиране на гордостта в мирно време, така и за укрепване на военновременното сплотяване и преданост в името на нацията. От края на XIX в. насетне, всяка европейска нация трябва да има поне един национален поет, национален художник или скулптор, и, разбира се, национална народна култура, включително народна литература и национални костюми. Отношенията между нациите не се изчерпват със символната конкуренция. В съвременна Европа политическите конфликти са постоянни. Югоизточна Европа, с крехките си държави и многобройните териториални претенции, естествено не прави изключение от този модел. Поради това подготовката на нацията за война става основна цел на националните идеологии. Националните пантеони са пълни с политически лидери и военни герои.

Постепенно започва да се обръща специално внимание, освен на зрелите мъже, и на жените и децата, които се прочуват в националните борби. Те били представяни обикновено като невинни и самопожертвувателни личности, и тяхното включване в борбата за национални цели е смятано за основно доказателство, че тези цели и цялата национална борба са справедливи и стойностни. Жените, като майки и възпитателки на децата си, и децата, като бъдещи граждани и войници, играят също така основна роля за формирането на убеждение, че бъдещето на нацията е светло и сигурно.

IIIa. Що е нация?

III–1. Правата и задълженията на румънската нация, определени от поета и политика Димитрие Болинтиняну (1869 г.)

Румънците са нация: нацията е народът, и всичките класи, които го съставляват – всички заедно. Те живеят под едни и същи закони, говорят на един и същ език, имат едни и същи обичаи, и живеят на земя, която им е определена от съдбата. Всяка нация има свой собствен характер, който я

прави различна от всички останали. Също както даден човек притежава права и задължения, които да изпълнява в обществото, така и нацията има същите права и задължения към себе си и към другите нации, правата ѝ са и задължения.

Най-прекрасното право на нацията е правото да остане жива; нацията винаги има правото да отхвърли, чрез силата си, всеки вид несправедлива агресия отвън; нейното трето право е свободното и пълно развитие на всичките ѝ ка-

чества, доколкото нейните стремления не засягат интересите на други нации. Първи дълг на нацията, на една нация към другите, който обхваща и всичките ѝ задължения, е онзи, който предписва да се обичат и да си помагат взаимно...

Bolinteanu, vol. II, p. 501.



Димитрие Болинтиняну (1819-1872) е румънски поет, писател и политик. Роден във влашко семейство, произхождащо от Македония, той участва във революционното движение във Влахия през 40-те години на XIX в., и най-вече през 1848 г., когато е член на временното правителство и издава вестник „Попорул Суверан“ [„Народът-суверен“]. През 1863 и 1864 г. няколко пъти е министър на външните работи и министър на религията и общественото образование.



Кои според автора са елементите, които определят нацията? Открийте определението за „нация“ в някой речник и сравнете с определението на автора. Какво смята той за най-важните права на една нация?

III–2. Сръбски учебник за основните черти на нациите (1870 г.)

Думата „нация“ може често да се прочете във вестниците и книгите, тя може да бъде чута ежедневно в разговори, и често пъти си струва да сипомним, че и ние сме нация и че сме наречени „сръбска нация“. Веднъж, когато думите „сръбска нация“ били споменати в дома на Радослав, синът му го запитал какво е нация и кои са били сърбите. Тук показваме техния разговор след това:

Бащата: Можеш ли да ми кажеш, сине, какво е семейство?

Синът: Зная, татко. Семейството се състои от децата с техните баща и майка.

Бащата: И когато бащата има братя, а майката – сестри, и те всички имат собствени деца, не е ли и това семейство?

Синът: Да, татко, така е. Всички те заедно са семейство. [...]

Бащата: Ето защо трябва да ти кажа какво е нацията. Хиляди и хиляди семейства, както видяхме, са пръснати по хълмове и долини, край реки и край морето, на лоша и плодородна земя, навсякъде по света. Тези многобройни хора не говорят на един език. Ето защо всички хора в този свят са разделени на по-малки групи, членовете на които общуват по техен собствен начин и всеки

говори своя собствен език. Затова всяка група, която говори по начин, който другите групи не могат да разберат, се нарича нация. [...]

Бащата: Нациите се различават по език. Хиляди семейства, които говорят на един език и се разбират помежду си, образуват нация. Например, ако живееш тук, лесно ще разбереш докъде се простира нашата нация. Отиди на север, на запад, на изток или на юг, където и да пътуваш, където и да чуеш хората да говорят като нас или по начин, който можеш да разбереш добре, те образуват една нация. Но има и нещо друго, характерно за нацията. Например, ако поискаш да пътуваш много далеч оттук, ще видиш хора, които не само не говорят нашия език, но и не се хвалят с Милош Обилич или пък нямат поеми за Крали Марко, не празнуват нашата слава, не ходят на църковни събрания и не оплакват нашето Косово. Често пъти те не знаят нищо за това. Ето защо хората, които говорят един и същ език, които вярват в една и съща национална слава и си я припомнят взаимно, където и да са, които имат същите обичаи, са наричани нация.

Синът: И има толкова много нации по света, нали, татко?

Бащата: Много са, много са, синко! И всяка от тях има свое име. Където има нация – там има език, където има език – там има име! Тези, които говорят нашия език са сърби, а другите нации са безбройни. Близко до нас са българите, румънците или власите, унгарците, словенците, италианците, немците, така че има много нации по света.

Синът: Значи, татко, всяка нация има име, така както и всеки човек си има име. [...]

После, когато повече нации са свързани по език или обичаи, така, както ние, българите, словенците, чехите, поляците, руснаците и още две или три такива нации, те се смятат за семейство, едно голямо племе. Племето и общността, в която сме ние се нарича „славянско племе“. А ние от това племе (сърбите и хърватите), българите и словенците сме наречени „южни славяни“ или „югославяни“, защото живеем на юг, а останалите славяни живеят на север и на изток от нас.

Srpska, I, pp. 9-17.



Какви са основните черти на нацията според обясненото в учебника? Какви са специфичните елементи на сръбската национална идентичност, представени в него? Какви са образователните цели на текста? Какво мислите за обясненията? Сравнете го със съвременните определения на нацията, които откривате в своите учебници по гражданско образование.

III–3. Определение на нацията от Зия Гьокалп (1923 г.)

Какво е тогава нацията? Каква е тази връзка, която притежаваме и която е по-висша и доминира над расовите, етническите, географските, политическите и волевите сили? Науката социология доказва, че тази връзка е сътрудничество в образованието, възпитанието и културата – с други думи – чувства [...]. От тези твърдения е ясно, че нацията не е расово, етническо, географско, политическо и волево сдружение. Нацията е група, съставена от мъже и жени, които са получили еднакво образование, получили са едни и същи придобивки по отношение на езика, религията, морала и естетиката [...]. Затова е безсмислено да търсим генеалогии в националността. Трябва само да търсим национално образование, възпитание и идеали.

Gökalp, pp. 11-15.



Сравнете този откъс с текст II–42. Какъв е главният елемент, подчертан от автора като характеристика на националната група? Каква роля приписва той на образованието?

III–4. Вариации в определението на Мустафа Кемал паша за нацията

А. АКЦЕНТ ВЪРХУ РЕЛИГИЯТА ПО ВРЕМЕ НА ВОЙНАТА (1920 г.)

Основният принцип е следният: различните ислямски елементи, които живеят в районите, които сме очертали като национални граници, са истински братя, които уважават взаимно етническите, регионалните и обичайните си права. Затова не искаме да сторим нищо, което би отишло срещу желанията на тези хора. Ако има нещо абсолютно сигурно за нас, то е че в националните

граници кюрдът, турчинът, лазът, [етническа група в Североизточна Турция, говореща на грузинско наречие, но изповядваща исляма] черкезинът и др. – всички тези ислямски елементи – имат общи интереси и са решили да работят заедно. Нямаме друга гледна точка. Имаме сърдечно желание и братско и религиозно единство. Не се съмнявайте никога в това [...], когато бъде поискан гласът му, лазът или кюрдът ще го даде [...].

Öztürk , pp. 196-197.

Б. ДОБАВЯНЕ НА КУЛТУРАТА КАТО КОМПОНЕНТ (1922 г.)

Хората на Турция, обединени расово, религиозно или културно, са изпълнени с взаимно уважение и са готови за саможертва един спрямо друг като формират социално тяло с обща съдба и общи интереси.

Atatürk'ün, p. 52.

В. ПОДЧЕРТАВАНЕ НА ЕДИНСТВОТО (1924 г.)

Естествените и историческите феномени, които очевидно са играли роля при формирането на турската нация, са следните:

1. единство в политическата организация;
2. единство в езика;
3. географско единство;
4. единство по раса и произход;
5. историческа близост;
6. морално-етическа близост.

Обстоятелствата, съществували при формирането на турската нация не са напълно представени при други нации. За да се стигне до по-обща дефиниция, можем да кажем, че да наречем една общност „нация“, трябва да съществуват едновременно всички или част от тези обстоятелства.

Atatürk'ün, p. 70.

Г. ГЕНЕРАЛИЗАЦИЯ И ОПРОСТЯВАНЕ (1929 г.)

Нека дадем дефиниция, която ще може,

доколкото е възможно, да послужи като определение за всяка нация. Хора, които имат:

1. богата обща памет;
2. искрено желание и съгласие да живеят заедно;
3. споделена воля за защита на общото наследство.

Те образуват общност, наречена „нация“. Съобразно това, ако кажем, че общност, формирана от хора, които принадлежат към една и съща култура, е „нация“, ще дадем най-краткото определение за „нация“.

Atatürk'ün, p. 46.

IIIb. Самоопределения

III–5. Да бъдеш албанец – мнението на Пашко Васа (1879 г.)

Според нашите представи албанското население, било то мюсюлманско, православно или католическо, е и ще остане такова, каквото е било трийсет века по-рано, а именно: най-старият народ в Европа, расата, която е най-малко смесена с всички познати раси – раса, която, благодарение на феномен, който изглежда приказен и необясним, е устояла на унищожавашото и променящото време, могла е да съхрани езика си без да има литература или напреднала цивилизация и, което е още по-важно, е успяла да запази оригиналния си и характерен тип, без да изглежда асоциална и без да отхвърля, във външните им проявления, вратата и обичаите на религиите, които е приела, когато те са се разпространявали победоносно в течение на векове.

Vasa, p. 22.



Пашко Васа (1825-1892) е водещ писател и държавник от XIX в., роден в Шкодра. След изпълнена с приключения младост (взема участие в Италианската революция от 1848 г.), постъпва на османска държавна служба и по-късно става генерал-губернатор на Ливан. Въпреки че е лоялен османски служител, организира няколко албански културни дружества и издава многобройни съчинения за албанския език, история и политика. Политическите му проекти нямат за цел създаването на независима Албания, а обединение на всички албаноезични османски територии в един вилает с определена степен на местна автономия.



Как мислите: защо има толкова много определения за „нация“? Можете ли да свържете определенията, дадени от Ататюрк, със специфични исторически ситуации, които може би са повлияли върху виждането му за нацията? Можете ли да дадете собствена дефиниция?

III–6. Да бъдеш българин – стихотворението „Аз съм българче“ от Иван Вазов (1917 г.)

Аз съм българче и силна
майка мене е родила,
с хубости, блага обилна
мойта родина е мила.

Аз съм българче. Обичам
нашите планини зелени,
българин да се наричам –
първа радост е за мене.

Аз съм българче свободно,
в край свободен аз живея,
всичко българско и родно
любя, тача и милея.
Аз съм българче и расна
в дни велики, в славно време,
син съм на земя прекрасна,
син съм на юнашко племе.

Вазов, с. 7.



Иван Вазов (1850-1921) е български писател, поет и политик, познат като „патриарх на българската литература“. Роден е в Сопот, в Долината на розите, България. Емигрира в Румъния и Русия, и участва в българското освободително движение. Първото му стихотворение е „Борба“. През войната от 1877-1878 г. публикува книгата „Избавление“, а след възстановяването на българската държава припомня османското управление в прочутия пръв български роман „Под игото“. По време на Балканските войни и Първата световна война издава редица националистически стихотворения (Вж. Учебно помагало № 3, текстове II–5 и V–19). Стихотворението „Аз съм българче“ се изучава във всички български начални училища.

► И 11. Националното самоопределение в образи – словенска пощенска картичка (началото на XX в.)



III–7. Да бъдеш турчин – мнението на д-р Риза Нур (1932 г.)

Турската нация е една от най-надарените от Бога. Интелигентност, героизъм, наука и артистични способности са й били дадени повече, отколкото на всеки друг. Ние сме онези, които преди и след Христа са създали множество цивилизации в земите от Китайско море до Балканите, Египет и Мароко. И всичко това, поради стойността на скъпоценните способности, съхранени в турската кръв [...].

Nur, p. 523.

► И 12. Националното самоопределение в образи - румънска пощенска картичка (началото на XX в.)



România, p. 55.



Тази пощенска картичка е част от серия, представяща румънски персонажи в традиционни костюми или пък извършващи традиционни дейности.



Сравнете двете пощенски картички. Може ли пощенска картичка да спомогне за укрепване на националната идентичност? Ако е така, по какъв начин?

III–8. Да бъдеш словенец – Димитрий Рупел за характера на словенците (1987 г.)

В миналото, изглежда, че [религиозното] покръстване е основен инструмент за словенското освобождение. Покръстването означава замяна на богове светци, морал и култури. То представлява социална промяна, която преобръща ценности, идеи, правила и закони. Преминаването от една вяра в друга е характерно за словенския народ от самото начало. [...]

Нито едно от големите покръствания не е върнало словенците назад. Напротив, те са позволили оцеляване и прогрес. Освен това, живот с покръствания предполага и развитие на определен манталитет или национален дух. На пръв поглед

този манталитет може да бъде окачествен като дух на приспособяване, компромис и извисяване, а също и на рационалност и откритост в политиката. Словенците често пъти следват пътя на малките стъпки, нелесните съюзи и гъвкавостта, което често предизвиква и остри моралистки критики срещу тях. Този манталитет е довел и до примирение, изразено чрез емиграция и чрез висок процент на самоубийствата.

Stokes, pp. 281-282.



Димитрий Рупел е словенски интелектуалец и политик. Роден през 1946 г., той изучава литература и социология, и по-късно е доцент в университета в Любляна. През 80-те години ръководи критичните списания „Проблеми“ и „Нова Ревия“, поддържа идеята за словенска независимост и става председател на Словенския демократичен съюз през януари 1989 г. Словенският демократичен съюз е част от опозиционната коалиция ДЕМОС, която спечелва първите многопартийни избори в страната през април 1990 г. След това Рупел е един от водещите политици в Словения и двукратен министър на външните работи.



Погледнете четирите предходни текста, заменете определението или местоимението „ние“, и попълнете празното място с вашата национална идентичност. Виждате ли общи елементи? Направете списък с общите елементи и различията.

III–9. Ненационално самоопределение на румънските селяни – спомени на Георге Йонеску-Гион (1889 г.)

Кой не си спомня, че дори неотдавна, ако запитате някой селянин: „Какъв си ти?“, той би отвърнал, чешейки се по главата и с покорна усмивка: „Ами, господине, какъв да съм? Християнин съм като всички останали християни, хвала Богу!“. Питам го, като говоря по същия начин: „Добре, братовчедо, ама защо само християнин? Християнин! Българинът е също християнин... московецът също е християнин... гъркът е също християнин... ти си християнин! Но също си и нещо друго, не е ли така? Не усещаш ли, че произхождаш от всичките си румънски предци, от румънеца, зелен

като дъб, който с храбрата си ръка премазва гърдите на врага?“ „Ами, господине“ – отговаря ми селянинът – не знам за такива работи, ти говориш като по книга...”.

Ionescu-Gion, pp. 16-17.



Георге Йонеску-Гион (1867-1904) публикува многобройни съчинения като журналист и историк. След следването си в Париж и Брюксел, работи като гимназиален учител по френски и история и по-късно става генерален инспектор за средното образование. Този откъс е от публична конференция, състояла се в Атенеума в Букурещ.



Как представя авторът разликата между религиозната и националната идентичност? Кое е по-важно според Йонеску-Гион? Защо националната идентичност става по-важна от религиозната към края на XIX в.? Можете ли да си представите каква е връзката между този феномен и формирането на националните държави?

III–10. Ненационално самоопределение в Македония – опитът на Х. Н. Брайлсфорд (1905 г.)

Паметта за миналото е напълно изчезнала и нищо не е останало освен смътна традиция сред селяните, че някога техните предци са били свободни. Попитах няколко момчета от отдалечено планинско село край Охрид, в което нямаше нито учител, нито постоянен свещеник, и където нито един жител не умееше да чете, за да разбере какъв обем традиционно знание имат. Заведох ги при руините на крепостта на българския цар, която доминира над езерото и равнината от върха на един стръмен и странно закръглен хълм. „Кой е построил това място?“ – запитах ги аз. Отговорът беше: „Свободните хора“. „А кои са били те?“ „Нашите дядовци“. „Да, но те сърби ли са били, българи ли, гърци или турци?“ „Не са били турци, били са християни“. И това, като че ли, бе границата на тяхното познание.

Brailsford, pp. 99-100.



Хенри Ноел Брайлсфорд (1873-1958) е британски журналист, който прекарва няколко години на Балканите като доброволец в Филелинския легион и чуждестранен кореспондент. Той ръководи Британската спасителна мисия в Македония през 1903 г. Симпатизира на македонската кауза и публикува културно и историческо изследване за региона през 1905 г.



Какъв е основният източник за самоопределение според момчетата? Защо авторът подчертава факта, че нямало нито училище, нито редовен свещеник в селото и че населението е неграмотно? Мислите ли, че отговорите на момчетата биха били различни при други обстоятелства?

Какви са основните елементи, показани на павилиона на Босна и Херцеговина през 1900 г.? Анализирайте конструкцията (архитектурните елементи), дрехите, мебелировката, дейностите и позите на персонажите. Съберете информация за последното Световно изложение и за участието на вашата страна. Какви са специфичните елементи, представени от вашата държава?

► **И 13. Павилионът на Босна и Херцеговина на Международното изложение в Париж (1900 г.)**



Bennett, p. 30.



На международните изложения всяка държава се стреми да покаже своята собствена идентичност и индивидуалност.

IIIc. Националните символи

III–11. Ригас Велестинлис – описание на знамето и символите на бъдещата Елинска република (1797 г.)

Елементът, който трябва да бъде използван на знамената и флагите на Елинската република, е тоягата на Херкулес с три кръста над нея; самите знамена и флагове са трицветни, с червеното отгоре, бяло в средата и черно в дъното²⁹.

Червеното стои за имперския пурпур и за самоопределението на гръцкия народ; то било използвано от нашите предци като одежда за война, така че да не си личат всичките кървящи рани и да не предизвикват малодушие сред воините. Бялото стои за чистотата на нашата справедлива кауза срещу тиранията.

Черното показва смъртта ни за свободата и за отечеството.

Всички гръцки войници носят каски на главите си.

Всички гръцки войници носят байонет, забоден в колана, като меч, и прикрепван към пушката им в случай на нужда или при парад.

Одеждата на гръцките войници е героична премяна от черни бричове, бяла риза и червени къси или дълги чорапи.

Всички гръцки мъже и жени, а също и всички жители на тази република, трябва да имат на каските или шапките си подобно изображение на тояга като онова по-горе, нарисувано или бродирано на бял плат, или гравирано върху бронз; това е разпознавателен знак на свободните демократи и равноправни братя.

Παρθενών [„Партенон“], pp. 555-556.



Само част от символите, предложени от Ригас, са били приети от модерната гръцка държава след получаването на независимост. Опитайте се да защитите или да оборите приемането на отличителни елементи в облеклото за всички жители на една държава. Сравнете знамето, предложено от Ригас, със съвременния гръцки флаг (И 17).



Анализирайте текстове III–11 и III–12. Известно ли ви е значението на вашия флаг? Свързвате ли го с определена история или значение?

III–12. Значението на албанското знаме, представено в реч на епископ Фан Стилиан Ноли на погребението на Фаик Коница (1942 г.)

Нека добавя няколко думи за албанското знаме. Както всички знаете, нито един от флаговете на нашите балкански съседни не датира от повече от век и половина. Нашият е поне на 500 години, а вероятно и с още няколко века по-стар. Това бил флагът на Георги Кастриоти Скендербег, националният герой на Албания, който се бил срещу турците четвърт век и бил последният християнски воин на Балканите, успешно отблъсвал най-великите султани на Турция. След смъртта на Скендербег, Албания, изоставена от европейските сили, трябвало да страда четири столетия и половина под игото на отвратителния турчин. През този период знамето на Скендербег било забравено, никой не знаеше за съществуването му, докато един млад учен не го откри в една библиотека в латинската биография на Скендербег от Барлеций. Ученият беше Фаик Коница, и този флаг, който сега лежи върху неговия ковчег, червен флаг с черен двуглав орел, е онзи, който той преоткри.

Konitza 2000, p. 174.



Тази реч е произнесена в Съединените щати, в специфичния контекст на Втората световна война, когато Албания е под италианска окупация. Фан Ноли (1882-1965) е православен епископ, а също премиер-министър и регент на Албания за шест месеца през 1924 г. След като се противопоставя на Ахмед Зогу, той заминава в изгнание и накрая се установява в Съединените щати, където е водеща фигура в албано-американската общност. Публикува няколко религиозни, литературни и исторически произведения, и на 63-годишна възраст (през 1945 г.) защитава докторска степен в Бостънския университет с дисертация за Скендербег. Въпреки че личните му отношения с Фаик Коница (вижте също текст II–37) се влошават, тъй като Коница е албански посланик във Вашингтон при управлението на Зогу, двамата си сътрудничат, особено след окупацията на Албания през 1939 г.

29. Подобно на флага на Френската република, но с черно вместо светлосиньо.



► И 14. Флаг на гръцкия остров Псара по време на Войната за независимост, с мотото „Свобода или смърт”, кръста и символите на тайното общество „Филики етерия”

Σημαίες ελευθερίας, р. 22.



► И 15. Румънски флаг на Букурещката градска гвардия с надписа „Обединението прави силата” (1867 г.)



Двата женски персонажа представляват двете румънски княжества, Влахия и Молдова, обединени в една държава през 1859 г.



Какво цели изобразяването на елементи, които са свързани с национални постижения, върху флаг, определен за местна институция?

► И 16. Флагът и гербът на Кралството на сърбите, хърватите и словенците/Кралство Югославия (1929 г.)



🔑 Флагът и гербът съчетават националните символи на трите управляващи нации в първата югославска държава.

❓ С каква цел е създадено това изображение?

Dimić.

► И 17. Настоящите знамена на държавите-членки на ООН от Югоизточна Европа:



Албания, Босна и Херцеговина, България, Хърватия, Кипър, Гърция, Република Македония, Румъния, Словения, Сърбия, Турция, Черна гора.

❓ Опитайте да си представите какво символизират знамената. Сравнете цветовете и тяхното разположение. Сравнете ги с други европейски знамена.

III–13. Националните химни

А. ГРЪЦКИЯТ НАЦИОНАЛЕН ХИМН (1823 г.)

Познавам те от страшното
острие на твоя меч,
Познавам те от строгия начин,
по който стоиш на земята.
Излязла си,
от светите кости на гърци.
И като преди, си смела ти,
Здравей, здравей, Свобода!
Дълго живя сред скърбящите хора
Чакаше глас, който да те призове обратно
Ах, бавно настъпи този ден
И никой не посмя да викне
Защото сенките на тиранията
Покриваха всички
Но сега подкрепи синовете с мощен дух
Върви смело в борбата
Търси свобода или смърт
От гробовете на предците ни
Ще тържествува духът
А ние отново те славим
Здравей, Свобода, здравей!

Kapsomenos, pp. 93-94.



Стихове от националния химн „Химн за свободата“, написан от Дионисиос Соломос, един от най-големите гръцки поети (1798-1857). Поемата „Химн за свободата“, която се състои от 158 куплета, е написана през 1823 г., по време на Гръцката война за независимост. Първите два куплета от нея, с музика от Николаос Манцарос, стават национален химн на Гърция през 1864 г., като изместват гръцкия превод на баварския национален химн, използван дотогава.

Б. ХЪРВАТСКИЯТ НАЦИОНАЛЕН ХИМН (1835 г.)

Хубава наша родино,
О, юнашка земя,
Мила, старославна татковино,
Вечно да си ми щастлива!
Мила, колкото и славна
Мила си ни ти едничка.
Мила си ни где си равна,
Мила си ни и планинска!
Лей се, Драво, Саво, лей се,
Нито Дунав сила губи,
Пред света, море, гордей се,
Че Хърватска ние любим.

Za Hrvatsku, p. 5.



Стиховете на хърватския национален химн са написани от Антун Миханович (1796-1861) и публикувани в списанието „Даница“ [„Деница“] през 1835 г. Миханович е роден в Загреб. Той е офицер в армията на Хабсбургите, а по-късно и дипломат. През 40-те години на XIX в. към стиховете му е написана музика от Йосип Рунянин (1821-1878), също офицер от хабсбургската армия. Хърватите започват да я възприемат за национален химн към началото на XX в. В комунистическа Югославия е призната за химн на федеративна република Хърватско, но е изпълнявана официално само след югославския химн („Хей, славяни!“). Според конституцията от 1990 г., „Хърватска родина“, позната популярно като „Нашата хубава (родина)“, е национален химн на Република Хърватия. В първата версия на химна „синьото море“ не е споменато, тези думи са прибавени през 90-те години на XX в.

В. АЛБАНСКИЯТ НАЦИОНАЛЕН ХИМН (1912 г.)

Обединени около знамето
с едно желание и една цел.
Нека дадем думата си,
че ще се борим за спасението си!

Само роденият предател
бяга от борбата.
Този, който е смел, не се плаши,
а пада мъченик на каузата.

С оръжие в ръка ние ще останем,
за да пазим родината.
Няма да се откажем от правата си,
враговете нямат място тук.

Защото самият Господ е казал,
че народите изчезват от земята,
но Албания ще живее,
защото за нея, за нея, ние се борим!

<http://www.albanian.com/information/history/index.html>



Стиховете са написани от Алекс Ставре Дренова или Аздрени (1872-1947). Той прекарва по-голямата част от живота си в Румъния и умира в Букурещ. Оригинаалното название на поемата е „Бетими ми фламур“ („Клетва пред знамето“) и тя е публикувана през 1912 г. в Liri e Shqipërisë („Свобода за Албания“), албански вестник в София. Първите два куплета с музика от румънския композитор Чиприан Порумбеску (1853-1883) стават официален химн на Албания през 1912 г.



Какво знаете за националния химн на страната си?

► И 18. Еволюцията на българския герб (от 1741 г. до наши дни)



? Кои са общите елементи, представени във всички гербове? Какви елементи са представени на герба на страната ви? Открийте символното им значение.

► И 19. Сръбският герб, представен от Павел Ритер Витезович (1701 г.)

SERBLIA.



*Signa Crucem, calybeq; rubro fert Serbia campo
Pro Cruce non paucos Serbia passa focos,
Nunc Cruce prostrata, tamen ultro sustinet ictus;
Hinc fato & facto Sevia dicta venit.*

F SILE-

Davidov, p.21.

► И 20. Герб на Кралство Сърбия (80-те години на XIX в.)



Ljušić 2001.

🔑 Гербът комбинира царския (византийски) двуглав орел и щит с четирите „С“. Този герб е създаден от историка и политик Стоян Новакович.

? Сравнете двете картини. Анализирайте приликите и разликите. Какво мислите за тях?

► И 21. Гербът на кралство Черна гора, 1905 г.



? Защо дадена държава се нуждае от герб и какво трябва да изразява той? Трябва ли да смятаме, че гербът е елемент от националната идентичност или само елемент на държавната идентичност? Какво трябва да изразява една многонационална държава чрез герба си?

► И 22. Монархията и държавата – румънска пощенска картичка, представяща крал Карол I (1866-1914)



? Защо е издадена картичка с образа на краля? Как е представен владетелят? Какви чувства и нагласи трябва да поражда образът му?

III–14. Опит за създаване на национална носия в Гърция (1843 г.)

В интерес на икономиката и националната гордост, и за да се избегне чуждестранният лукс и корупция [които са довели гръцките дела до настоящото им състояние], би било изгодно [...] да се създаде национална носия: евтина, хубавичка, елегантна, направена от местни материали и от местни занаятчии [...], която ще може да идентифицира нашата националност, да обвърже всички в национално единство и да подпомогне текущото формиране на нацията. Сигурно е, че като особена нация, част от Азия и Европа, и почитана заради изтъкнатите си предци, гръците трябва да имат национална носия, образование, ястия.

Politis, p. 124.

? Помислете за причините, поради които авторът се опитва да убеди хората в необходимостта от национални одежди. Съгласни ли сте с този аргумент? Има ли страната ви „национална носия“?

► И 23. Сръбско селско момиче в национална носия (1865 г.)





Todić, p. 132.

Таблица 3: Основни национални празници в съвременните държави от Югоизточна Европа

Държава	Дата	Значение
Албания	28 ноември	Ден на независимостта (1912)
Босна и Херцеговина	1 март	Ден на независимостта (1992)
България	3 март	Ден на освобождението (1878)
Хърватия	8 октомври	Ден на независимостта (1991)
Кипър	1 октомври	Ден на независимостта (1960)
Република Македония	8 септември	Ден на независимостта (1991)
Гърция	25 март	Ден на независимостта (1821)
Румъния	1 декември	Ден на обединението (1918)
Сърбия	15 февруари	Ден на освобождението и държавността (1804)
Черна гора	13 юли	Ден на държавността (1878)
Словения	25 юни	Ден на държавността (1991)
Турция	29 октомври	Ден на Републиката (1923)

www.seeurope.net ; <http://en.wikipedia.org>

 Националните празници отбелязват събития, които се смятат за решаващи за развитието на националната държава. В историята на всяка страна, според политическите обстоятелства, националните празници могат да се променят и понякога се променят, но има държави, които са запазили един и същ национален празник през цялата си история, например Албания. Добър пример за промяна на националните празници е Румъния. Най-важните национални празници, отбелязвани през втората половина на XIX в. и първата половина на XX в., са: 10 май, с тройно значение: коронацията на Карол I Хоенцолерн за княз на Румъния (1866 г.), обявяването на независимостта на Румъния (1877 г.) и провъзгласяването на Румъния за кралство (1881 г.); 24 януари е денят на обединението на Влахия и Молдова през 1859 г. Рождените дни на краля и кралицата също се отбелязват като национални празници. По време на комунистическия режим национални празници са: 23 август (1944 г.), когато Румъния излиза от Оста и се присъединява към Съюзниците, и допълнителните празници с международен характер като 1 май и 7 ноември. След рухването на комунистическия режим за национален празник е избран 1 декември (1918 г.) – денят на обединението на Трансилвания с кралство Румъния. По този начин се празнува образуването на Велика Румъния.

 Какви събития се празнуват в различните страни от Югоизточна Европа според тази таблица? Какви други исторически дати се празнуват в страната ви?

За самостоятелно проучване:

За да научите повече за националния празник/празници в страната ви и за начина, по който хората разбират и помнят този ден, можете да извършите лични проучвания. Това навярно ще е забавно. Можете да обсъдите тези въпроси с членове на семейството ви, съседи или с други хора, които бихте избрали като източници. Попитайте ги какво знаят за значението на националния ден, дали са празнували други национални празници в предишни времена, как националният празник е бил отбелязван по време на детството и младостта им, и как са прекарвали времето си при отбелязването на тези празници. Освен това се опитайте да разберете колко важни са за вашата общност религиозните и традиционните празници.

III d. Националните митологии

► И 24. Визуални представяния на Нацията

А. Свободна България – литография от Георги Данчов (1879 г.)



? Как е представена България? Имате ли подобни изображения в страната си?

Б. Френски пощенски картички, представящи Сърбия и Черна гора (1917 г.)



? Анализирайте начина, по който са представени страните и техните национални характеристики. Отбележете факта, че страните се олицетворяват от женски образи.

III–15. Историческите корени на македонската нация според Георги Пулевски, „За македонците“ (1879 г.)

За македонците
 Нашата татковина е онова място, така скъпо на македонците.
 Тя била царство при цар Филип.
 Стара империя на цар Александър.
 Македонският ни цар, познат в цялата вселена като Александър Велики.
 Той оставил на всички славянски планинци империята си на Балканския полуостров. [...]

Трябва да обичаме татковината си и да направим всичко, за да го сторим.
 Старо е нашето Македонско царство.
 Нека се съберем всички, нека направим всичко за спасението си [...].
 Наши братя, македонци, от православната вяра,
 Нека всички бъдем като един и се бием смело.
 Като нашите предци при цар Александър.
 Нека химните ни оставят спомен след нас.
 Нека възродим старата си история,
 И нека го направим сега.
 Нашите стари македонски предци са ни оставили добър спомен.
 С това дело трябва да покрием костите им и да ги осветим,
 И да им свием златни венци.
 Нека веем старите македонски бойни знамена,

И на тях лика на свети Георги.
А, от другата страна, свети Димитър.
Така ще се бием, под свети знамена [...].

Пулевски, с. 57-58.



Георги Пулевски (1838-1895) издава няколко сравнителни речници, македонска граматика и предложения за правопис, кратки истории, генеалогии и сборки с народни песни. Той е типичен представител на романтичните създатели на нации. Опитва се да свърже „Златния век“ на древна Македония и настоящото славянско население на областта. Макар че всъщност не е поет, публикува „Македонска песнарка“ в София през 1879 г.



Какво мислите за целите и посланието на поемата? Какво е искал да изрази авторът? Защо предпочита да пише в стихове?

► И 25. Исторически герои като модели за настоящето

А. Леонид, цар на древна Спарта, заявява на персите, че няма да се предаде: “Μολὼν λαβέ!” (“Ела си го вземи!”) – изображение от гръцки учебник (1901 г.)



Koulouri, p. 72.



Какви ценности и нагласи са предадени чрез изображението и текста? Как е представен Леонид в сравнение с другите персонажи? Как е разположен в пространствено отношение в картината? Защо?

Б. „Смъртта на Васа Чарапич³⁰ при превземането на Белградската крепост, 1806 г.” – картина от Анастас Йованович³¹ (1817-1899)



Национален музей, Белград.



Каква е ролята на картината? Какви чувства и нагласи би трябвало да изразява? Сравнете двете изображения.

III–16. Спомените на д-р Риза Нур за влиянието на популярните епически истории

Бях свикнал да ги чета с удоволствие и въодушевление. Колкото повече ги четях, толкова повече исках да бъда герой. Сега разбирам, че тези книги представяха старите героични обичаи на турчина. Жалко е, че днес те нямат никакво значение. Нужно е да се осъвременят и пренапишат [...]. Колко важни бяха тези съчинения? Нямам съмнение, че образованието, дадено от тях в детството, е 90 процента причината турчинът да се превърне в герой и че то му е дало възможност да завладее толкова много места. Това са съчинения за героичната ислямска епоха на турците. Те трябва да бъдат обновени и пренаписани. Ще принесат голяма полза за националното образование.

Nur, pp. 90-91.



Какво мислите за ролята на литературата в укрепването на националните и/или идентичностните връзки? Чели ли сте литературни произведения, които оформят идеята за вашата собствена национална идентичност?

30. Васа Чарапич е един от водачите на Сръбското въстание (1804-1813).

31. Сръбски художник и фотограф, от български произход (род. във Враца) – бел. прев.

► И 26. Символното представяне на политическите събития

А. *Въстание на черногорците* – картина от Джура Якшич (1832-1878)



Национален музей, Белград.

? Съставете въпроси за това изображение. Сравнете въпросите си с тези на колегите ви.

Б. *Съединена България* – картина от Николай Павлович (1885 г.)



Картината представя Съединението между България и Източна Румелия през 1885 г. България играе майчинска роля спрямо новата територия. В дъното, скърбяща фигура внушава, че съединението с България е желано и от други територии (Македония), но не е осъществено.

? Опишете картината. Коментирайте облеклото. Какви са разликите и приликите между тази картина и Свободна България? Каква е ролята на подобни исторически изображения?

III–17. Румънски закон за честване на героинята от войната Екатерина Теодорою (1921 г.)

ЗАКОН ЗА ПАМЕТНИКА, РОДНАТА КЪЩА И ЖЕНСКИЯ ИНСТИТУТ „ЕКАТЕРИНА ТЕОДОРОЮ“

Член 1. За почитане на паметта на девата героиня Екатерина Теодорою, която храбро загина за страната, ще бъде издигната паметна статуя в град Търгу Жиу, която ще бъде част от възпоменателния паметник „Победата при Жиу“, върху който са изписани имената на всички офицери, паднали в победоносните битки в долината на река Жиу, като се започне с името на девицата - младши лейтенант.

Дейностите по конструирането, поддръжката и надзора ще се извършат от дружеството „Гробници на героите, паднали във войната“, под ръководството на Министерството на войната. План на дейностите по строителството ще бъде изработен от Министерството на изкуствата, на базата на конкурс.

Член 2. Тялото на девицата ще бъде взето от Мунчелул и ще бъде погребано под паметника.

Ежегодно ще се провежда заупокойна служба в кралството, на ден, определен със специален закон за почитане на героите.

Освен това, ще се отслужва служба за мъртвите и ще се организира процесия във Вадени, Горж – родното място на героинята, на 14 октомври, деня на победата при Жиу, и всички училища в страната ще провеждат образователни конференции на тази тема.

Член 3. Къщата в село Вадени, окръг Горж, където е родена девицата, ще бъде ремонтирана и поддържана постоянно, а също и дворът, като и двете места ще бъдат обявени за исторически. [...] Ще бъде построена нова къща за семейството на героинята, в същата община, и ще им бъдат дадени безплатно шест акра земя, заедно с добитъка и сечивата, нужни да се поддържа скромно селско домакинство. Разпоредбите на този закон не изключват пенсията, която семейството получава като помощ за покойния брат на героинята. [...]

Член 6. Разпределението между министерствата на сумите, събрани за паметника, родната къща и училището, ще се извърши от Министерския съвет, от Президиума на Съвета.

„Monitorul...”, p. 3112.



Екатерина Теодорою (истинско име Тодерою, 1894-1917) е дъщеря на селянин, наета като медицинска сестра през 1916 г. Пленена е от германците в битката при Подул Жиу, но успява да избяга и продължава да участва в боевете във Валя Жиулуй. Когато граната я ранява в краката, тя е награден с ордена „Виртутя милитара“ [„Воинска доблест“] от крал Фердинанд I (1914-1927), и е произведена в чин младши лейтенант. След като се лекува известно време в болница в Яш, отново се присъединява към бойните части, оглавява взвод в битката при Мъръшеш, където е убита при акция, в нощта на 22-23 август 1917 г.



Как мислите: защо се приема за важно да се издигне паметник на Екатерина Теодорою? Какъв символ е тя? Какви чувства се пораждават чрез почитането на паметта ѝ и у кого? Според вас, почитането на героите свързано ли е с припомнянето на делата им, заради самите тях, или основните цели трябва да се търсят в образователната и дори в политическата сфера? Изборете три личности, които са най-известните национални символи в страната ви? Какво е съотношението между мъжете, жените и децата? С какви дела са се отличили?

III–18. Историческият произход на албанския герб, представен от съвременен историк (2000 г.)

Националният герб: двуглавият черен орел с разперени крила на червен щит. Произхожда от хералдически символ, принадлежащ на националния ни герой Георги Кастриоти Скендербег (1405-1468). Албанският герб е открит за пръв път като хералдически символ на печата от канцеларията на Георги Кастриоти Скендербег. Печатът се състои от двуглав орел с разперени криле. От едната страна има шестоъгълна звезда. Отпечатък на този печат е открит върху документи, датирани от 1459 г., когато папа Пий II (Енеа Силвио Пиколомини) и конгресът в Мантуа признават символите на Скендербег.

Varfri, Gjini, p. 19.



Защо историкът твърди, че гербът на националната му държава е стар и славен? Това има ли наистина някакво значение днес? Какво мислите за значението на националните символи?

► И 27. Румънски плакат по повод 70-та годишнина от съвременната държавност (1929 г.)



Плакатът представя картата на Велика Румъния, като включва портрети на исторически фигури и политически лидери. Другите персонажи са свързани или с идеята за румънското единство [Михаил Храбри, влашки княз (1593-1601), който за кратко обединява Влахия, Молдова и Трансилвания; Александру Йоан Куза, избран за общ княз на Влахия и Молдова през 1859 г.; Михаил Когълничану, премиер-министър по времето на Куза], или с идеята за монархията (кралете Карол I и Фердинанд I). Извън картата са показани римският император Траян и дакийският цар Децебал, символи на благородния произход на румънците. Датата в предната част на плаката, 10 май, е национален празник на Румъния по това време: денят на коронацията на Карол I за княз на Румъния (1866 г.), ден на прокламирането на независимостта на Румъния (1877 г.) и ден на провъзгласяването на Румъния за кралство (1881 г.).



Познати ли са ви подобни плакати от страната ви? Какво знаете за други пропагандни плакати? Сравнете това с И 16. Каква е целта на подобни издания?

► И 28. Хърватска марка, представяща прочутия баскетболист Дражен Петрович (1994 г.)



След успешна кариера, Дражен Петрович умира трагично в автомобилна катастрофа през 1993 г. Той вероятно е един от малкото хървати от днешно време, приети за национални герои.



Защо спортните звезди понякога се смятат за национални герои? Какъв вид героизъм олицетворяват те? Каква е връзката с героизма от войната или съпротивата? Защо Дражен Петрович е изобразен на марка?